

Simon Bell¹

ŠUMSKA REKREACIJA: NOVE MOGUĆNOSTI I IZAZOVI ZA ŠUMARSKE RUKOVODITELJE

UVOD

Tradicionalno, osnovna funkcija šuma u Europi je drvna proizvodnja. Za vrijeme posljednjih nekoliko desetljeća, u mnogim zemljama, gospodarenje u svrhu prirodnih i ekoloških funkcija šume postao je važan sekundarni cilj koji katkad nadilazi primarnu funkciju drvne proizvodnje. Kao neposredni otklon od usredotočenja na prirodne i ekološke funkcije, društvene funkcije šuma, tj. zdravstveni aspekti i pridružene vrijednosti igraju sve važniju ulogu u suvremenom šumarstvu. Posljednjih godina one dobivaju na političkom značaju u mnogim zemljama.

Društvene funkcije ne predstavljaju novost. U nekim su zemljama rekreacijske aktivnosti, kao što su sezonsko sabiranje bobičastih plodova i gljiva, uvijek bile sastavni dio seoskog života. Posjete ljudi nastanjenih u gradu šumama u svrhu šetnji i piknika također imaju dugu tradiciju. Međutim, potražnja za šumskom rekreacijom stalno raste i postaje sve različitija.

S padom važnosti drvne proizvodnje u nekim europskim regijama, kao i radi većih strukturnih promjena u poljodjelskoj ekonomiji, na prirodni turizam često se gleda kao na sredstvo za razvoj sela. Zbog njegove rastuće važnosti i složenosti, kao i mogućeg sukobljavanja s drugim funkcijama, društvena funkcija šuma treba se razmatrati s puno većom određenošću nego prije. Ova povećana pažnja i svijest zahtijevaju se na raznim razinama: od stvaranja programskih smjernica, prostornog planiranja i dizajna pa do gospodarenja pojedinim područjima.

U najnapučenijim i urbaniziranim zemljama Europe, šume i gradske zelene površine često su područja s prirodnim osobitostima u koja je omogućen pristup javnosti. Važno je shvatiti različite vrijednosti i dobrobiti koje dobivamo iz šumske rekreacije ili čak od same prisutnosti obližnjih šuma. Na primjer, suvremeno istraživanje je ukazalo na pozitivne psihološke i fizičke zdravstvene učinke koji proizlaze iz obližnjih šuma. Poznato je kako doživljaj šume sam po sebi ima neke pozitivne učinke na mentalno zdravlje. Također se zna kako umjerena fizička aktivnost, kao što je rekreacijska šetnja i vožnja biciklom, ima vrijedne pozitivne učinke na zdravlje. Obližnje šume mogu promicati razvoj takvih aktivnosti. Konačno, iako gradovi ne moraju biti zdravi za šume, šume su očito zdrave za gradove i to zbog njihovog pozitivnog učinka na kvalitetu zraka. Treba obaviti puno

¹ OPENspace Research Centre, Edinburgh College of Art, Edinburgh, UK

istraživanja kako bi se prepoznali različiti mehanizmi i ocijenio razmjer njihovog doprinosa. Zdravstveni učinci zelenih površina u blizini mogu predstavljati važne čimbenike pri planiranju gradova.

ŠUMSKA REKREACIJA KAO PREDMET ANALIZE

Postoje snažni pritisci na mnoga šumska područja te su ona u opasnosti od ekološkog i fizičkog degradiranja zbog intenzivnog rekreacijskog korištenja. To ukazuje na važnost potrebe za dobrim podacima o intenzitetu rekreacijskog korištenja kojemu je šuma izložena te o tome kako se ljudi ponašaju za vrijeme svojih posjeta. Nove šume osnivaju se imajući na umu društvenu rekreaciju, često blizu velikih centara s gradskim stanovništvom. Međutim, malo se zna o razlikama u zahtjevima urbane populacije, osobito one etničkih manjina. Osim toga, mijenja se demografska struktura europskog pučanstva. Osobito starije žiteljstvo postavlja specijalne zahtjeve: «nove» starije generacije većinom imaju više vremena i novca, ali su u slabijoj kondiciji i imaju posebne potrebe. Također, zahtjevi siromašnijeg stanovništva mogu biti različiti od onih kod bogatijih građana. Oni vjerojatno trebaju pogodnosti koje su smještene na mjestima do kojih mogu lakše doputovati. Pristupačnost lokacije čini dio novijeg političkog trenda kako bi se riješio problem društvene izolacije nekih grupa stanovništva. Tako postoje dokazi koji pokazuju kako šume mogu pomoći u procesu društvene integracije. Nije potpuno jasno vrijedi li ova postavka i za europski kontekst, ali ako je to tako, koje su posljedice pri planiranju, osmišljavanju i gospodarenju šumskim površinama.

Turizam unutar i među europskim zemljama mijenja se prema tome koje nove regije dobivaju na popularnosti te koji novi oblici turističkih aktivnosti se razvijaju. Prirodni karakter šuma agencije koje propagiraju prirodni turizam vide šumu kao stavku koja im donosi značajne koristi. Prirodni turizam je u današnje vrijeme rastuće tržište. Pritisci na ostale krajolike, kao što su nacionalni parkovi ili drugi krhki ekosustavi, uvjetovali su da planeri često očekuju od šumarskih rukovoditelja da turistima osiguraju rekreacijske doživljaje u prirodnim krajolicima koji mogu lakše podnijeti spomenute pritiske.

Dok daleka turistička odredišta postaju sve popularnija za one koji si ih mogu priuštiti, europske šume i nadalje nude doživljaje vrijedne divljenja, ali samo tako dugo dok zadržavaju svoje kvalitete. Eksploatacija šuma u svrhu dobivanja drva, na primjer u zemljama, pod bivšim sovjetskim sistemom gdje su njima gospodarilo po ključu, može imati negativne posljedice na kvalitetu područja koji služe za rekreaciju. Slabo razvijene i održavane pogodnosti objekata mogu umanjiti izvornu kvalitetu koju su ljudi došli vidjeti, ali prekomjerno korištenje može rezultirati u degradaciji okoliša. Dakle, šumska rekreacija i turizam moraju biti potrajne kako na razini staništa tako i u šumi kao cjelini.

Zemlje prijašnjeg Sovjetskog bloka i Sovjetskog saveza trebale bi ponovno razmotriti kako razvijati i voditi rekreaciju i turizam u situaciji nove strukture zemljišnog vlasništva i promjenjivog tržišta. Njihovo tradicionalno interno turističko

tržište je nestalo s padom sovjetskog sustava pa sada treba tražiti nova tržišta. Relativno nerazvijeni seoski i šumski krajolici ovih zemalja nude kvalitete koje se ne mogu naći u drugim zemljama, kao što su zabačenost, tišina i prisutnost krupne divljači, uključujući lovnu divljač. Šumska rekreacija i prirodni turizam, kao sredstva razvoja sela, igrat će sve važniju ulogu u tim zemljama. Stoga je važno ocijeniti ekonomske i socijalne učinke rekreacijskog i turističkog razvoja na seoske zajednice. Međutim, raseljavanje seoskog pučanstva i napuštanje zemlje postaju rasprostranjene pojave u cijeloj središnjoj i istočnoj Europi pa u mnogim mjestima nedostaje turistička infrastruktura podobna za ljude da tamo borave, a seoska infrastruktura je u stanju raspadanja.

Moguće je odrediti nekoliko različitih "šumarskih kultura" unutar Europe gdje se razlikuju relativne veličine i tipovi šuma, tradicionalna uporaba šuma i uloga šume u kulturi tih zemalja. Te "šumske kulture" mogu se približno označiti kao istočnoeuropske, srednjoeuropske, južnoeuropske i sjeverozapadnoeuropske. Ove regionalne i nacionalne razlike treba cijeniti i ojačati jer one omogućavaju posjetiteljima iz drugih zemalja da dožive nešto različito.

MOGUĆNOSTI KOJE SE PRUŽAJU ŠUMARSTVU

Rekreacija je važna, a šume su odlična mjesta za njezino ostvarivanje. Smještaj šuma u krajoliku je važan - mnogi turisti posjećuju mjesta kako bi doživjeli lijepi prizor - pa nije dovoljno samo održavanje pristupa u šume koje su neprivaćne zbog slabog gospodarenja, s previše čiste sječe ili ako su previše tamne ili guste. U tom smislu, dobrim planiranjem, osmišljavanjem i menadžmentom, moguće je uključiti rekreaciju čak i u visoko produktivne šume.

Kakvu vrstu rekreacije ljudi potražuju u šumama?

- Doživljaj mira i tišine osnovna je želja ljudi koji ih posjećuju. To je lako ostvariti u šumama gdje je gospodarenje niskog intenziteta. U urbanim šumama također je moguć «bijeg» od drugih ljudi te umanjeње stresa udaljenjem od gradskog života.
- Šetnja (često s psom) dobar je način vježbanja i može biti važna za zdravlje, koliko i zadovoljstvo doživljaja šumskog ugođaja. Treba samo uspostaviti sustav staza raznih duljina, prilagođenih različitim mogućnostima ljudi.
- Biciklizam i skijanje potražuju aktivniji ljudi, a mreža šumskih puteva i staza obično idealno odgovara ovoj svrsi.
- Jahanje zahtijeva odvojene staze od onih za šetnju i biciklizam.
- Ljudi koriste odlazak na piknik kao sredstvo druženja članova svoje šire obitelji, prijatelja i poznanika. Ugodno mjesto s osnovnim pogodnostima može stvoriti pravi doživljaj.
- Branje gljiva i voća ponegdje je uobičajena tradicionalna aktivnost, dok drugdje nije. Šume moraju biti pravog tipa kako bi urodile ovim plodovima.

- Lov je također jedan od glavnih oblika rekreacije, a tradicionalno ima korijene u šumarstvu.
- Noćenje u kampu ili prikolici, drvenjari, seoskoj kući ili kolibi, omogućava ljudima da provedu više vremena u šumi te daleko intimnije dožive atmosferu.
- Mogu se ostvariti i aktivnosti kao što su susreti motorista, dovođenje pasa, moto-kros i ostali sportovi.
- Promatranje ptica i učenje o prirodi privlačno je mnogim ljudima, osobito obiteljima.

Što je novo na ovoj listi? Ne mnogo toga. Postoje neke nove aktivnosti u razvoju (planinarski biciklizam je relativno novi sport). Dakle, zašto postoje nove mogućnosti?

One nisu tako nove kao okolnosti u kojima se mogu iskoristiti u potpunosti - promjenjiva priroda šumskog gospodarenja stvorila je mogućnosti za više rekreacije, a demografske promjene i slično povećale su potražnju. Menadžerima je to prilika da u potpunosti, kroz svoje ponude, zadovolje potražnju.

U tu je svrhu nužno učiniti sljedeće:

- Imati spremne podatke o ponudi (do koje mjere i koji tip šume je pogodan i na kojoj lokaciji), kao i o potražnji (tko želi kakvu rekreaciju, kada, gdje i kako često)
- Da šumari prođu školovanje u rekreacijskom planiranju, osmišljavanju i menadžmentu. Istraživanje pokazuje kako kod šumara znanje o rekreaciji nije na visokoj razini i uglavnom je stečeno na radnom mjestu
- Financijske rezerve potrebne su u slučaju pada primanja iz drvne proizvodnje, a rekreacijski menadžment zahtijeva novac i isti se odnekud mora nabaviti. Treba razmotriti vrednovanje rekreacije i mogućnost naplate od ljudi
- Predmet raspravljanja može biti i pitanje pravde - ljudi koji snose troškove nisu uvijek oni koji imaju korist od toga pa provođenje pravednih rješenja novčanom potporom i subvencioniranje državnih vlasti mogu predstavljati vrlo važan mehanizam u radu
- Uspostaviti infrastrukturu za obavljanje rekreacije, u rasponu od prilaznih cesta do mjesta za piknik, toaleta i prenoćišta. Dosta spomenutog možda je istrošeno i zastarjelo da bi zadovoljilo sadašnje potrebe.

KOJE GLAVNE ČIMBENIKE TREBA IMATI U VIDU PO PITANJU RAZVOJA ŠUMSKE REKREACIJE U GODINAMA KOJE DOLAZE ?

Sve u šumarskom planiranju je dugoročno pa rekreacija ne predstavlja iznimku. Iako u Europi postoje velika odstupanja, isti su glavni trendovi u društvu. Ono što se već događa u Zapadnoj Europi vjerojatno je na putu da se dogodi Istočnoj Europi. Ovo su glavne pojave koje se mogu predvidjeti:

- Opadanje broja tradicionalnih kućanstava i udaljavanje od tradicionalnog ponašanja obitelji i izleta
- Promjene u procesima rada, što dovodi do želje za više slobodnog vremena i za većom fleksibilnošću
- Starenje pučanstva, što znači brinuti se o demografskim promjenama.
- Rast građanske svijesti i želja da nešto vrate zajednici sudjelovanjem i volontiranjem u vanjskim rekreacijskim aktivnostima
- Porast bogatog sloja društva koje potiče i širi lepezu raspoloživog izbora za ljude
- Porast broja zahtjevnih potrošača - ljude je teže zadovoljiti
- Kultura ugodnog življenja - želja da stvari budu lagane i udobne za korištenje, kao i dolaženje u njihov posjed.
- Umreženo društvo - tehnologija povezuje ljude i mijenja njihove navike, omogućavajući da se problemi rješavaju u posljednji trenutak
- Ekonomija iskustva - ljudi sve više žele znati, a ne imati
- Porast etničke raznolikosti - povećana migracija u Europi.
- Rast interesa za pojedinačna pitanja u politici - pad povjerenja u organizacije i briga za okoliš postaju predmet rasprave
- Veća svijest o potrebi brige za okoliš i rasprave o ekološkim pitanjima.
- Reforma CAP² i diverzifikacija, što unosi promjene u način funkcioniranja izvangradskih predjela
- Fragmentacija slobodnog vremena - ljudi zahtijevaju više raznolikosti u aktivnostima
- Rastuće tenzije u saobraćaju - motorna vozila olakšavaju pristup, ali potencijalno umanjuju kvalitetu doživljaja
- Sigurnost na cesti - porast brzine i opsega prometa, što vodi opasnostima pri putovanju
- Promjena gradskog krajolika - mogućnosti prilagodbe razvoju povećanjem zelenih površina pokraj gradova
- Mijenjanje mišljenja o riziku i povećanje brige za sigurnost i osjetljivosti na rizik, osobito za djecu
- Uravnoteženje između zaštite prirode i rekreacije - povećana svijest o mogućnosti ekološke štete zbog prevelike rekreacije na nekim mjestima
- Budućnost planiranja izgradnje i način donošenja odluka po pitanju korištenja zemljišta i njegovog razvoja.
- Održivost zajednica - rastući problem u seoskim područjima
- Socijalizacija nekih društvenih grupa i načini nadvladavanja njihovog ograničenog sudjelovanja u rekreaciji
- Pristupačnost informacija - veća mjera je potrebna kako bi se povećao angažman ljudi
- Povratkom prirodi ljudi žude za izbjavljenjem od zamršenosti života i njegovih zahtjeva

² Common Agriculture Programme

- Blagostanje - rastuća usredotočenost na važnost blagostanja i kvalitete života
- Opadanje mentalnog zdravlja - vanjska rekreacija kao moguće suprotstavljanje ovom trendu
- Usmjerenje prema većoj aktivnosti i zdravlju - poticanje na veću fizičku aktivnost.
- Žudnja za društvenom pripadnosti - povećanje želje za zajednicom i uloga vanjskih aktivnosti u stvaranju osjećaja pripadnosti

ZAKLJUČCI

Vjerojatno je kako će šumska rekreacija dobivati na značaju u cijeloj Europi. Opadanje vrijednosti drva i povećana usmjerenost prema kvalitetama okoliša, kao i težnja prema boljem zdravlju i blagostanju, transformirali su šumarsku djelatnost. Šumari imaju veliku priliku ostvariti dobit iz ovih trendova i ponuditi nešto vrlo efikasno, a ipak relativno jeftino po pitanju poboljšanja zdravlja i dobrobiti pučanstva. Vrijeme je da šumari prikažu vrijednost toga u smislu novca, te dobiju barem jedan dio novca koji su dostupan zdravstvu, što bi učinilo značajnu razliku u odnosu na dosadašnju praksu.